

آزمون حضوری
شماره دو

مرورنامه آزمون آزمایشی خیلی سبز

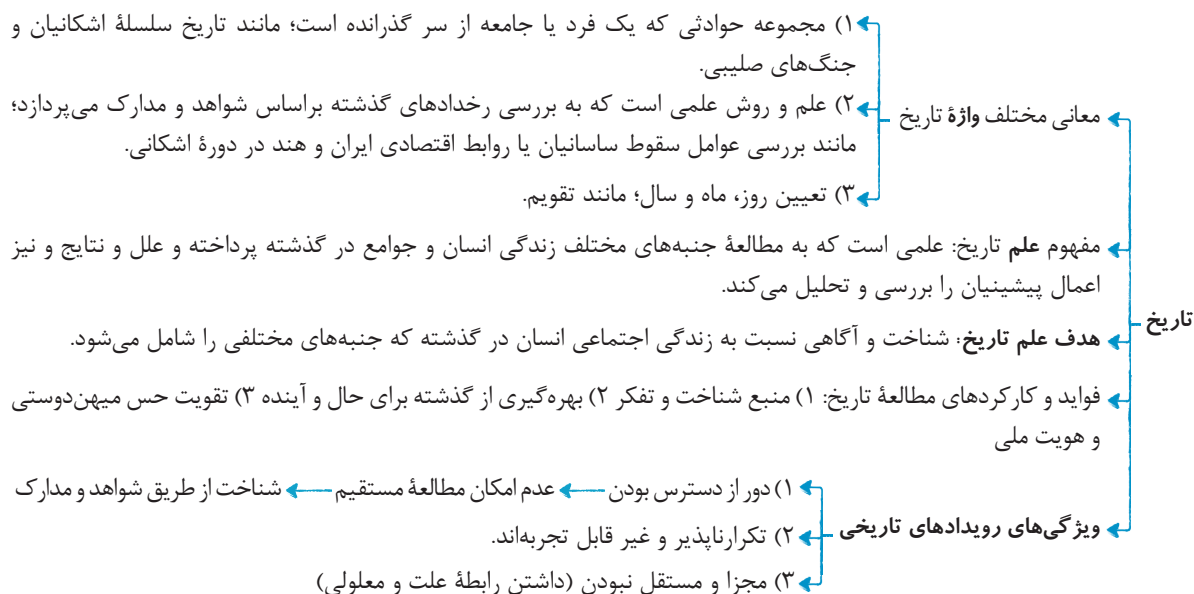
نام درس	مباحث	از صفحه	تا صفحه	مؤلف	ویراستار
تاریخ (۱)	درس های ۱ تا ۶ صفحه ۱ تا ۶۰	۲	۱۲	علیرضا کاهیدوند	وجیهه سادات مالوآجردی

♦♦ درس ۱: تاریخ و تاریخ نگاری ♦♦

♦♦ تاریخ چیست؟ ♦♦

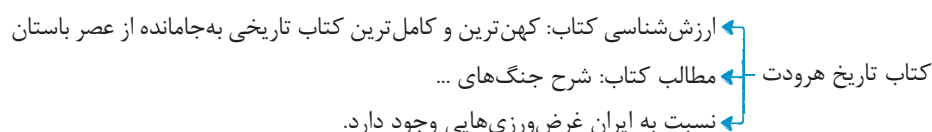
● واژه تاریخ دارای معانی مختلفی است که هر کدام فواید و کارکردها و هدف مشخصی دارد. علاوه بر این، رویدادهای تاریخی نیز ویژگی‌های منحصر به فردی دارند که تمام این مطالب در نمودار زیر آمده است.

♦♦ پیشینه تاریخ نگاری ♦♦

● پس از اختراع خط در حدود ۵ هزار سال پیش و زمانی که توجه انسان به ثبت و نگارش رویدادهای عصر خویش جلب شد، می‌توان گفت تاریخ‌نگاری هم شکل گرفت.

● ولی تاریخ‌نگاری در مفهوم کامل آن به قرن ۵ ق. م در یونان باستان و به هرودت (ملقب به پدر تاریخ^۱) بازمی‌گردد. موضوع غالب کتاب تاریخ هرودت، شرح جنگ‌های ایران و یونان است.

قدیمی‌ترین متن تاریخی ← سنگ‌نوشته‌ای به خط کهن مصری با قدمت ۴ هزارساله و در باب شرح حال فراعنه

(۱) سنگ‌نوشته‌هایی از دوران هخامنشیان و ساسانیان
(۲) خدای‌نامه‌های دوران ساسانی

مصادیق ایرانی‌ای که نشان‌دهنده توجه ایرانیان به ثبت تاریخ است.

● می‌توان برای تاریخ‌نگاری یک سیر تکامل در نظر گرفت که از تاریخ‌نگاری کلاسیک یا قدیمی شروع می‌شود و به تاریخ‌نگاری نوین می‌رسد. منظورمان از تاریخ‌نگاری کلاسیک یا قدیمی همان تاریخ‌نگاری‌ها و کتاب‌هایی است که بر شرح حال فرمانروا و حوادث سیاسی مبتنی است. حواستان باشد که تاریخ‌نگاری سنتی در دوران اسلامی رایج بود.

۱- حواستان باشد که جرج سارتن پدر تاریخ علم است.

به دنبال تحولات فکری و علمی که در دورهٔ رنسانس (قرن‌های ۱۳ تا ۱۷م) در اروپا به وقوع پیوست.

علم تاریخ متحول شد و شیوهٔ نوینی در تاریخ‌نگاری پدید آمد.

اساس تاریخ‌نگاری نوین بر (۱) سنجش دقیق منابع (۲) استناد به مدارک و اسناد معتبر و (۳) دوری از داستان‌پردازی است. حواستان باشد ویژگی اصلی این تاریخ‌نگاری بررسی علل، نتایج و آثار حوادث است؛ علاوه بر این، در تاریخ‌نگاری نوین سایر جنبه‌های اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و ... مورد توجه قرار می‌گیرد.

مراحل پژوهش در تاریخ

در این بخش، با مراحل پژوهش در تاریخ آشنا می‌شوید؛ حواستان باشد که ترتیب آن‌ها مهم است:

مراحل	توضیحات
انتخاب موضوع	تازه باشد. / فایده داشته باشد. / اطلاعات کافی درباره‌اش وجود داشته باشد. / نظر جدید ارائه دهد.
تدوین پرسش‌های تحقیق	مشخص‌شدن هدف پژوهش / جلوگیری از بیراهه‌رفتن محقق / پرسش از زمینه‌ها، علت‌ها و آثار
شناسایی منابع	ارزیابی میزان اعتبار، دقت و صحت منابع و اسناد تحقیق
گردآوری و تنظیم اطلاعات	استخراج، تنظیم و دسته‌بندی اطلاعات
تحلیل و تفسیر اطلاعات	مشابه کار کارآگاهان / نیازمند دانش و مهارت فراوان
گزارش یافته‌ها	استخراج نتایج تحقیق و ارائه در قالب گزارش علمی (کتاب، مقاله و ...)

منابع پژوهش علمی در تاریخ

- منابع دست اول یا اصلی: همهٔ آثاری که در زمان وقوع رویداد یا نزدیک به آن شکل گرفته‌اند. منابع مکتوب تمامی آثار باستانی و تاریخی
- منابع دست دوم یا فرعی: آثاری مثل مقالات یا کتاب‌های امروزی‌اند که براساس منابع دست اول شکل گرفتند.

درس ۲: تاریخ؛ زمان و گاه‌شماری

تاریخ؛ زمان و گاه‌شماری

- نخستین پرسش تاریخ‌نگاران ← رویدادهای تاریخی در چه زمانی و در کجا روی داده است؟
- دانش تاریخ بدون توجه به زمان (یکی از ارکان تاریخ) معنایی ندارد؛ زیرا: (۱) رویدادهای تاریخی در زمان معینی از گذشته روی داده‌اند (۲) بدون آگاهی از زمان روی‌دادن آن‌ها نمی‌توان به درک منطقی از تاریخ دست یافت.
- در بحث زمان، باید به گاه‌شماری اشاره کرد؛ گاه‌شماری یا همان کرونولوژی (که به معنای نظم و ترتیب رویدادهاست) نظامی است که انسان برای اندازه‌گیری دقیق زمان (سال، ماه و روز) ابداع کرده است. اندازه‌گیری زمان با علوم ریاضیات، نجوم و فیزیک ارتباط نزدیک دارد و دانشمندان این علوم با هم یک تلاش مشترک داشتند که نتیجه‌اش ابداع تقویم است.

انواع گاه‌شماری‌های باستانی

خورشیدی - قمری بابلی	(۱) در بین‌النهرین و به‌خصوص در میان بابلی‌ها نیز رایج بود. در دورهٔ هخامنشیان این گاه‌شماری رایج بود. (۲) سال به ۱۲ ماه قمری ۳۰ یا ۲۹ روزه تقسیم می‌شد. (۳) برای رفع اختلاف روزهای سال قمری (۳۵۴ روز) و سال خورشیدی (۳۶۵ روز و یک‌چهارم شبانه‌روز) هر سه سال یک ماه به سال می‌افزودند.
خورشیدی مصری	(۱) در مصر رایج بود. (۲) سال به ۱۲ ماه ۳۰ روزه تقسیم می‌شد. (۳) پنج روز اضافی را به آخر ماه دوازدهم می‌افزودند. (۴) برای محاسبهٔ یک‌چهارم شبانه‌روز اضافی هر چهار سال یک روز به سال می‌افزودند. (کبیسه)
رومی - مسیحی	(۱) در آغاز، گاه‌شماری دقیق نداشتند. (۲) اولین بار ژولیوس سزار (امپراتور روم) آن را براساس گاه‌شماری مصری اصلاح کرد. (۴۶ ق. م) (۳) دو قرن بعد از رسمی‌شدن مسیحیت در امپراتوری روم، تولد حضرت مسیح مبدأ این گاه‌شماری قرار گرفت و به تقویم مسیحیان بدل شد. (۴) در زمان پاپ گرگوار سیزدهم دوباره اصلاح شد.
اشکانیان	گاه‌شماری بابلی، سلوکی و اوستایی رایج بود.
هخامنشیان	(۱) رواج گاه‌شماری خورشیدی - قمری بابلی (۲) نام‌گذاری ماه‌ها و روزها براساس فرهنگ و آیین ایرانی
اوستایی	(۱) گاه‌شماری دینی زرتشتیان بود. (۲) سال به ۱۲ ماه خورشیدی ۳۰ روزه تقسیم می‌شد. (۳) پنج روز اضافی را به نام اندرگاه (خمسه) به آخر ماه دوازدهم می‌افزودند. (۴) مبدأ آن بر تخت نشستن هر پادشاه بود. (۵) هر ۴ سال یک شبانه‌روز و هر ۱۲۰ سال ۳۰ شبانه‌روز از سال حقیقی عقب می‌افتاد. برای رفع این مشکل هر ۱۲۰ سال، یک ماه به دوازده ماه سال می‌افزودند.
قمری	(۱) تقویم رایج کشورهای اسلامی است. (۲) مبدأ آن هجرت پیامبر از مکه به مدینه است. (اول محرم آن سال) (۳) بر پایهٔ گردش ماه به دور زمین

نکته

یکی از دقیق‌ترین گاه‌شماری‌های جهان که گاه‌شماری هجری - خورشیدی براساس آن تنظیم شده است، گاه‌شماری جلالی است.

یک تعریف: خط زمان چیست؟ ابزار مناسبی است که به وسیلهٔ آن می‌توان رویدادهای یک دوره یا دوران‌های مختلف را به ترتیب وقوع آن روی نمودار نشان داد.

تاریخ و مکان؛ تأثیر جغرافیا بر رویدادهای تاریخی

● مکان رکن مهم دیگر تاریخ است و تأثیر جغرافیا بر رویدادهای تاریخی از دیرباز مورد توجه مورخان بوده است.

(۱) هرودت برای نگارش کتاب تاریخ خود به مسافرت می‌رفت تا مکان رویدادها را از نزدیک مشاهده کند.
(۲) ابن خلدون (اندیشمند مسلمان تونس) بخشی از مقدمه کتاب العبر خود را به تأثیر جغرافیا و اقلیم بر تاریخ و آدمیان اختصاص داده است.

کدام مورخان به عامل مکان و جغرافیا بر رویدادهای تاریخی توجه داشتند؟

دو تعریف مهم:

(۱) جغرافیای تاریخی، دانشی است که به مطالعه مناطق و سرزمین‌های مختلف در گذشته می‌پردازد و تأثیر محیط طبیعی را بر رویدادهای تاریخی بررسی می‌کند.

(۲) نقشه‌های تاریخی، یکی از پیامدهای ارتباط جغرافیا و تاریخ است و اطلاعاتی شامل قلمرو حکومت‌ها، مرزها، پایتخت‌ها، شهرها و ... را در بر می‌گیرد. اهمیت نقشه‌های تاریخی در دو قرن اخیر بیشتر شده است.

درس ۳: باستان‌شناسی؛ در جست‌وجوی میراث فرهنگی

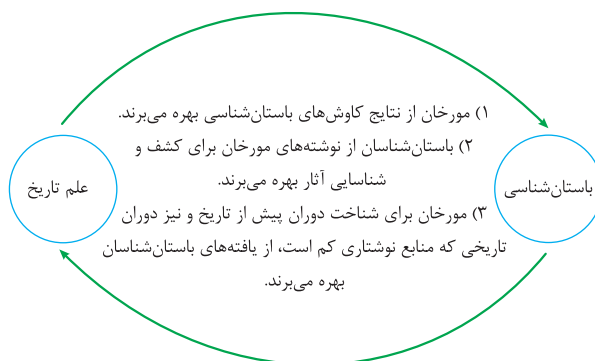
باستان‌شناسی و مراحل انجام کار آن

باستان‌شناسی علمی است که آثار باستانی و تاریخی را به منظور شناخت فرهنگ و شیوه زندگی انسان‌ها و جوامع گذشته بررسی می‌کند و باستان‌شناس کسی است که براساس آثار باقی‌مانده از بشر، گذشته انسان و جامعه به‌ویژه تغییرات فرهنگی آن‌ها را در طول زمان بررسی می‌کند. هدف علم باستان‌شناسی؛ شناخت انسان و پژوهش در فرهنگ او

- مراحل کار باستان‌شناسی
- (۱) شناسایی و کشف؛ که یا تصادفی صورت می‌گیرد (از طریق قاجاق یا حوادث طبیعی و امور دیگر مثل آرامگاه شی هوانگ تی، مردان نمکی زنجان، تمدن عظیم جیرفت در کرمان و سنگ‌نوشته روزتا) و یا بر روی زمین به آسانی کشف می‌شوند؛ مانند تخت جمشید.
 - (۲) حفاری؛ حساس‌ترین مرحله است و به دانش، تجربه و دقت فراوان نیاز دارد؛ زیرا اگر در هنگام حفاری کوچک‌ترین بی‌دقتی ممکن است آسیب به اثر وارد کند.
 - (۳) استخراج و تنظیم اطلاعات؛ در این مرحله آثار براساس معیارهایی مثل: (۱) قدمت (۲) مصالح به‌کاررفته و (۳) کاربرد مورد بررسی قرار می‌گیرد. / تعیین سن آثار باستانی یکی از اقدامات در این مرحله است که به دو روش رادیوکربن و پتاسیم - آرگون صورت می‌گیرد. / سپس این آثار را به موزه‌ها منتقل می‌کنند که کاربرد موزه‌ها را بلدید، اما چهار موزه مهم هستند که از آن‌ها در کنکور هم سؤال آمده: (۱) لوور در پاریس (۲) بریتانیا در لندن (۳) آرمیتاژ در سن‌پترزبورگ روسیه (۴) متروپولیتن در نیویورک

باستان‌شناسی و تاریخ

باستان‌شناسی و علم تاریخ، ارتباط تنگاتنگی دارند. در شکل زیر، این موضوع را بهتر درک می‌کنید.

درس ۴: پیدایش تمدن؛ بین‌النهرین و مصر

- در یک تقسیم‌بندی کلی، گذشته بشر به دو دوره پیش از تاریخ و تاریخی تقسیم می‌شود؛ مبنای این تقسیم‌بندی، اختراع خط و گسترش تمدن (حدود ۵ هزار سال پیش) است؛ به نمودار زیر توجه کنید:

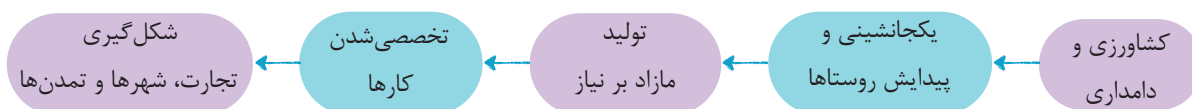
دوره‌های زندگی انسان

- باستان‌شناسان مراحل زندگی انسان‌های پیش از تاریخ را براساس نوع اقتصاد معیشتی و ابزارهای متناسب با آن به دو دوره گردآوری خوراک و تولید خوراک تقسیم کرده‌اند.

ویژگی‌های دوره گردآوری خوراک
۱. شکار بر عهده مردان بود و زنان، جمع‌کننده دانه‌ها بودند.
۲. غارها پناهگاه و سکونتگاه بودند، هم‌چنین کلبه‌های ساده از شاخ و برگ درختان ساخته می‌شد.
۳. کشف آتش، یکی از مهم‌ترین اتفاقات این دوره بود که تأثیر فراوانی بر زندگی انسان و ارتباط او با محیط گذاشت.
۴. سنگ، اصلی‌ترین ماده‌ای بود که انسان‌های این دوره (انسان‌های نخستین) از آن برای ساخت ابزار استفاده می‌کردند؛ استخوان و چوب هم برای ابزارسازی کاربرد داشت.
۵. انسان‌های نخستین در آغاز قادر به حرف‌زدن نبودند، ولی برای این‌که گروهی به شکار بروند، باید به نوعی با هم ارتباط برقرار می‌کردند. از این‌رو وقتی در اواخر این دوره توانایی آن‌ها در سخن‌گفتن و اندیشیدن تکامل یافت، توانستند از هنر نقاشی برای بیان احساسات و اندیشه خود استفاده کنند.
۶. باستان‌شناسان از طریق بررسی اعتقادات جوامع شکارگر کنونی (بومیان استرالیا و سرخ‌پوستان آمریکای جنوبی) به عقاید انسان‌های نخستین پی می‌برند، زیرا در این باره شواهد و مدارکی باقی نمانده است.
۷. اعتقادات انسان‌های اولیه با مشکلات و مخاطرات زندگی آنان ارتباط داشته است. آنان به نیروهای مرموز و فراطبیعی باور داشتند که در نظر آنان نگاهدارنده زمین، آسمان و حامی زندگی‌شان بود.
ویژگی‌های دوره تولید خوراک
۱. خاستگاه کشاورزی ← مناطق کوهپایه‌ای زاگرس در غرب ایران (براساس کاوش‌های باستان‌شناسی اخیر)
۲. نخستین گردآورندگان و سپس تولیدکنندگان خوراک ← ساکنان تپه چغاگلان در شهرستان مهران (ایلام امروزی)
۳. محصولات کشت‌شده ساکنان تپه چغاگلان ← گندم و جو

کشاورزی و ظهور دو تمدن بزرگ

- اهمیت ابداع کشاورزی در دوره تولید خوراک و سرنوشت‌ساز بودن آن در زندگی انسان به حدی است که باستان‌شناسان آن را انقلاب کشاورزی نامیده‌اند و تأثیر آن در تاریخ بشر را همچون انقلاب صنعتی قرن ۱۸ م می‌دانند.

تمدن بین‌النهرین

- کاوش‌های باستان‌شناسی نشان می‌دهد که نخستین مراکز تمدنی، حدود ۳۵۰۰ سال پیش در کشور عراق کنونی و جلگه خوزستان ایران شکل گرفته است و معروف به تمدن بین‌النهرین (سرزمین‌های میان دو رود دجله و فرات) هستند.

اموری‌ها	اکدی‌ها	سومری‌ها
<ul style="list-style-type: none"> • حدود ۱۹۰۰ ق. م در مرکز بین‌النهرین به قدرت رسیدند. • به بابل قدیم معروف شدند. • مشهورترین فرمانروا: حمورابی • اقدامات حمورابی: (۱) تدوین قانون‌نامه (۲) فتح مناطق وسیع (۳) حکومت مبتنی بر قدرت فرمانروا 	<ul style="list-style-type: none"> • حدود ۲۴۰۰ ق. م قوم اکد به رهبری سارگن بر دولت - شهرهای سومری مسلط شدند. • محدوده امپراتوری سارگن: شرق مدیترانه تا کوه‌های زاگرس • این امپراتوری موجب تبادل بیشتر فرهنگ و تمدن در بین‌النهرین شد. 	<ul style="list-style-type: none"> • ناحیه جنوبی بین‌النهرین است و شامل اور، اوروک، کیش و لاگاش می‌شد. • به صورت دولت - شهر اداره می‌شد. • به خدایان متعدد اعتقاد داشتند. • مخترع خط بودند. • در سفالگری، در ساخت ابزارها و جنگ‌افزارهای مفروغین مهارت داشتند.

تمدن مصر

در جدول زیر، با ابعاد گوناگون تمدن مصر از جمله سیاست و حکومت، دین و اعتقادات، اقتصاد و هنر آشنا می‌شوید.

ابعاد	ویژگی‌ها
سیاست و حکومت	<ul style="list-style-type: none"> • فرعون در رأس هرم حکومتی مصر قرار داشت و خواست و اراده او، خواست و اراده خدایان بود. • پسر یا هر یک از اعضای خانواده فرعون (مثل همسرش) می‌توانست جانشین او باشد.
دین و اعتقادات	<ul style="list-style-type: none"> • مصریان خدایان متعددی داشتند و آن‌ها را مهربان‌تر از خدایان سومری می‌پنداشتند؛ چون زندگی در اطراف رود نیل آسان‌تر از زندگی در کنار دجله و فرات بود. • کاهنان نقش مهمی در فرهنگ مصر داشتند و پس از آن آم‌ن‌هوتپ چهارم دوباره پرستش چندخدایی را رایج کردند. • مصریان به زندگی پس از مرگ باور داشتند و معتقد بودند که روح پس از مرگ مدتی سرگردان می‌ماند و دوباره به جسم بازمی‌گردد، به همین دلیل اجساد فرعون‌ها را برای جلوگیری از فساد، مومیایی می‌کردند.
جامعه و اقتصاد	<ul style="list-style-type: none"> • مردم در کشتزارهای اطراف نیل که به فرعون‌ها، کاهنان و مقام‌های حکومتی تعلق داشت، فعالیت می‌کردند و گندم، جو، خرما و میوه‌های دیگر می‌کاشتند. • آموزه‌های دینی مصریان، آنان را به اطاعت بی چون‌وچرا از فرمان فرعون و مأموران او فرامی‌خواند. • توده‌های مردم علاوه بر پرداخت مالیات، مجبور بودند در ساختن آرامگاه‌ها، جنگ و موارد دیگر به بیگاری بپردازند.
ادبیات و هنر	<ul style="list-style-type: none"> • ابداع خط‌های هیروگلیف و دموتیک یکی از دستاوردهای برجسته مصر بود. • مصریان با استفاده از نی، کاغذ پاپیروس را ابداع کردند. شماری از این پاپیروس‌ها که حاوی مطالب ادبی، دینی، شرح حال و اقدامات فرعون‌هاست، برجای مانده است. • تمدن مصر بیش از هر چیز به خاطر بناهایی مانند اهرام، معابد، کاخ‌ها و نیز آثار هنری به‌ویژه مجسمه‌ها به شهرت رسیده است. • مصر از منابع طبیعی سنگ آهک و خارا بهره‌مند بود. • مصریان باستان هم‌چنین در نقاشی، مجسمه‌سازی و ساخت جنگ‌افزارها و دیگر ابزارها خلاقیت داشتند و برای ساخت این اشیا از معادن دوردست مس و طلا استخراج می‌کردند.

درس ۵: هند و چین

تمدن هند (سند باستان)

● رود سند عامل پیدایش تمدنی منسوب به همین نام است؛ تمدنی متکی بر کشاورزی که به مرور زمان ابعاد گسترده‌تری یافت و در نهایت با ورود آریایی‌ها از بین رفت.

◀ **حرفه و تجارت:** (۱) با توجه به وجود رود سند، پیشه اصلی مردم کشاورزی بود و ساکنانش در جلگه‌های آبرفتی و حاصلخیز اطراف آن به کشت محصولات متنوع مثل: گندم، جو و پنبه و پرورش دام به خصوص گاو میش می‌پرداختند. (۲) گذشته از این، نشانه‌هایی از رواج صنعت سفالگری و نساجی در این منطقه به دست آمده است. (۳) هم‌چنین پیداشدن برخی اشیای (کالا) متعلق به تمدن ایران و بین‌النهرین در دو منطقه موهنجودارو و هاراپا گواه دادوستد میان این مناطق است.

ویژگی‌های تمدن سند

◀ **شهرسازی و معماری:** (۱) ساکنان تمدن دره سند، شهرهای خود را براساس نقشه‌ای دقیق و معماری تقریباً یکسانی می‌ساختند؛ خیابان‌ها و معابر اصلی و فرعی با پهنای معین و ساختمان‌هایی با معماری همسان و آجرهایی به اندازه‌های مشخص (۲) شهرهای موهنجودارو و هاراپا مجهز به شبکه فاضلاب بودند و چندین بنای عمومی مثل: معابد، حمام و ... داشتند.

◀ **هنر و جامعه:** از ویرانه‌های این تمدن، آثار هنری کشف‌شده، گواه شکوفایی صنعت و هنر در آن است. از سوی دیگر لوح‌ها و نوشته‌هایی از این تمدن باقی مانده که هنوز رمزگشایی نشده است؛ لذا درباره اوضاع سیاسی، اجتماعی و فرهنگی این تمدن چیزی نمی‌دانیم.

حکومت و سلسله‌های پادشاهی در هند

● در جدول زیر با فراز و نشیب شکل‌گیری حکومت یکپارچه در هند آشنا می‌شوید.

جزئیات	سلسله / دوران
داریوش قسمت‌هایی از شمال غرب هند را تصرف و آن‌جا را خراج‌گزار خویش کرد.	داریوش هخامنشی
پس از برانداختن حکومت هخامنشیان، بخش‌های وسیعی از هند را تصرف کرد. (۳۲۷ - ۳۲۶ ق. م)	اسکندر مقدونی
● به دنبال خبر مرگ اسکندر، چندراگوپتا که فرماندهای هندی بود، بر ضد یونانیان شورش کرد و با به اطاعت درآوردن شماری از حاکمان محلی شمال هند سلسله موری را تأسیس نمود. ● حکومت موری (جنوب هند) در دوران آشوکا به اوج قدرت رسید و قلمرو آن‌ها به سرتاسر هند به جز سرزمین دراویدی‌ها گسترش یافت.	موریا (۳۲۶ - ۲۰۰ ق. م)
● پس از آشوکا، حکومت موری ضعیف شد و چندین سلسله بی‌اهمیت روی کار آمدند؛ تا این که گوپتاها ظهور کردند و چندین قرن بر هند فرمان راندند. ● گوپتاها هم در شمال هند قدرت را به دست گرفتند و حکومت مرکزی تشکیل دادند.	گوپتا (۳۲۰ - ۵۵۰ م)

چین باستان

● طبق کاوش‌های باستان‌شناسی، در دوران نوسنگی (حدود ۸ هزار سال پیش)، روستاییان در اطراف رودهای هوانگ‌هو (رود زرد) و یانگ‌تسه مشغول کشاورزی بودند — ارزن، گندم، برنج و ابریشم تولید می‌کردند.

● در چین هم مثل سایر تمدن‌هایی که بررسی کردیم، تولید مازاد بر نیاز محصولات کشاورزی و دامی، باعث (۱) افزایش جمعیت و (۲) پیدایش نخستین شهرها حدود ۱۵۰۰ ق. م شد.

ویژگی‌های چین باستان

آسیب‌پذیری: به سبب موقعیت جغرافیایی ویژه، کم‌تر تحت نفوذ خارجی‌ان بودند؛ شاید به همین دلیل آریایی‌ها به آن وارد نشدند.

ارتباط: چینیان زمانی با هند و ایران ارتباط داشتند که به لحاظ فرهنگی و تمدنی پیشرفته بودند و حرفی برای گفتن داشتند!

حکومت: تا قبل از روی کار آمدن ژنگ، در چین حکومت متحد و یکپارچه وجود نداشت و شامل چندین دولت - شهر بود که بر هر قسمت از آن جنگاورانی حکومت می‌کردند؛ برای همین با تفرقه سیاسی و یورش اقوام کوچ‌رو در شمال (دره رود هوانگ‌هو) روبه‌رو شد.

شی هوانگ تی (ژنگ) یکی از فرمانروایان سلسله چهاین بود که: (۱) تشکیلات اداری و مالیاتی را نوسازی کرد تا بتواند تمرکز بیشتری بر حکومت و سرزمین چین داشته باشد. (۲) شبکه گسترده‌ای از جاده‌ها ساخت و مقیاس وزن‌ها، اندازه‌ها و عیار سکه‌ها را با قصد رونق تجارت، یکسان کرد. (۳) دیوار بزرگ چین را که توسط فرمانروایان پیشین ساخته شده بود، تکمیل کرد. این دیوار در شمال چین (جایی که مدام مورد یورش بیگانگان بود) ساخته شد.

سلسله هان

- پس از مرگ شی هوانگ تی، چین دچار جنگ داخلی شد و از دل این قائله، سلسله هان روی کار آمد.
- در دوران این سلسله، چین دچار تغییر و تحولات چشمگیری شد. کشاورزی، علم و فرهنگ پیشرفت کرد و چینیان دست به اختراعات مهمی زدند.
- سلسله هان با توسعه قلمرو خود از سمت جنوب و غرب با سایر کشورها مثل ایران ارتباط سیاسی، اقتصادی و فرهنگی برقرار کرد. در دوره هان جاده ابریشم گشایش یافت که چین را از طریق ایران به اروپا متصل می‌کرد.

آیین و اندیشه کنفوسیوس:

- کنفوسیوس یک اندیشمند و فیلسوف چینی بود که چند قرن پیش از شی هوانگ تی زندگی می‌کرد. او بیشتر از این‌که به عقاید مذهبی و باور به خدایان چینی بپردازد، به رفتار اخلاقی توجه داشت؛ این‌که حاکمان و مردم چگونه و چه طور رفتار کنند.
- در مقابل عقاید کنفوسیوس دو رویکرد شکل گرفت: یکی شی هوانگ تی که به شدت مخالف آن بود و دستور داد آثارش را بسوزانند و پیروان او را نابود کنند و دیگری سلسله هان که تعالیم کنفوسیوس را مبنای سیستم اداری خود و انتخاب مأموران دولت قرار داد — در چارچوب این اصول، افراد براساس توانمندی و شایستگی‌های خویش و نه بر مبنای ثروت و وابستگی‌های خانوادگی به خدمت گرفته می‌شدند.

نکته

آیین بودا در زمان سلسله هان به چین راه یافت و در کنار آیین کنفوسیوس مورد پذیرش مردم قرار گرفت.

درس ۶: یونان و روم

یونان باستان

● یونان باستان یکی از کانون‌های مهم تمدنی اروپا به شمار می‌رود. این تمدن شامل سرزمین‌های جنوب شبه‌جزیره بالکان، جزیره‌های مجاور آن در دریاهای مدیترانه و اژه بود.

● یونان باستان از طریق کشتیرانی و دریانوردی شکوفا شد؛ چرا؟ چون بخش وسیعی از یونان را کوه‌های صخره‌ای فراگرفته است و به آن، موقعیت شبه‌جزیره‌ای بخشیده؛ به علاوه سواحل طولانی با خلیج‌ها و بریدگی‌ها شرایط مناسبی را برای این امر فراهم کرده است. در یک کلام، یونان به جای زمین حاصلخیز، دریای فراخ داشت. در یونان باستان تا پیش از عصر دولت - شهرها (۸۰۰ و ۷۰۰ ق.م) و مهاجرت اقوام هند و اروپایی به آن‌جا، دو تمدن مهم وجود داشت: تمدن مینوسی در جزیره کرت (جنوب یونان) / تمدن میسن در مرکز

● تمدن میسن به دلیل رقابت شهرها و جنگ‌های داخلی ضعیف شد و از ۱۱۰۰ تا حدود ۸۰۰ ق.م یونان دچار چنان انحطاطی شد که مورخان آن را عصر تاریکی نامیده‌اند و پس از آن عصر دولت - شهرها آغاز شد.

آتن: مرکز فعالیت‌های فلسفی، علمی و هنری و نیز زادگاه مردم‌سالاری (دموکراسی) به شمار می‌رفت. در این دوره دو دولت - شهر مهم (۵۰۰ تا ۳۳۸ ق.م) شاهد شکوفایی از رشد فکری، فرهنگی، علمی، هنری و ادبی هستیم.

اسپارت: جامعه‌ای نظامی‌گرا و جنگاور بود که به امور فرهنگی و هنری چندان علاقه‌ای نداشت.

فرهنگ و تمدن یونان باستان -

به جدول زیر توجه کنید:

فرهنگ و تمدن یونان باستان	
دین	یونانیان به خدایان متعددی اعتقاد داشتند که مهم‌ترین آن‌ها دوازده‌خدایی بودند که در کوه المپ جای داشتند و در رأس آن‌ها، زئوس خدای آسمان و آذرخش بود.
حکومت و سیاست	● در یونان باستان مثل سایر تمدن‌ها، حکومت پادشاهی موروثی برقرار بود، اما در نتیجه: (۱) توسعه دریانوردی و (۲) گسترش تجارت خارجی طبقه‌ای از ثروتمندان و اشراف برآمدند که مدعی قدرت شدند و جای شاهان را گرفتند. ● در آتن مردم به رهبران مورد نظر خود رأی می‌دادند، ولی همین هم کاملاً مطابق با مدل حکومتی تمدن‌های عهد باستان بود، چون فقط مردان حق رأی داشتند و زنان، بردگان و بیگانگان نادیده گرفته می‌شدند.
فلسفه	● یونان و به‌ویژه آتن نزد بسیاری از دانشمندان و مردم جهان امروز، زادگاه فلسفه شناخته می‌شود. ● فلسفه یونان - در قرن‌های چهارم و پنجم پیش از میلاد - با ظهور فیلسوفانی همچون سقراط، افلاطون و ارسطو به اوج خود رسید و تأثیر زیادی بر فیلسوفان مسلمان به‌ویژه فیلسوفان ایرانی مثل فارابی و ابن سینا گذاشته است.
علم، هنر و ادبیات	در یونان باستان، علوم مختلفی مثل ریاضی، فیزیک، پزشکی و تاریخ‌نگاری شکوفا شد.

روم باستان

(۱) حدود ۱۵۰۰ ق.م گروهی از اقوام هند و اروپایی وارد ایتالیا شدند و مزارع و روستاهایی را بنا نهادند.

(۲) بعدها گروهی از یونان وارد ایتالیا شدند.

(۳) شهر رم در مرکز ایتالیا از ادغام تعدادی روستا در کرانه رود تیبر پدید آمده بود. در سال ۵۰۹ ق.م، ساکنان این شهر بر شاه خود شورش کردند و توانستند جمهوری رم را به وجود بیاورند.

(۴) جمهوری رم در سال‌های میان ۵۰۹ تا ۲۶۴ ق.م با شکست رقیبان خود گسترش پیدا کرد و توانست بر سرتاسر شبه‌جزیره ایتالیا چیره شود.

نکته

جمهوری روم به واسطهٔ (۱) افزایش سرزمین‌های تحت سلطه و (۲) نیاز به تغییر شیوهٔ حکومت بر این قلمرو گسترده، جمهوری به امپراتوری تبدیل شد. تا این که کنستانتین قسطنطنیه یا بیزانسیون را به پایتختی برگزید و روم را به دو قسمت شرقی و غربی تقسیم کرد که شرقی شد بیزانس و پایتختش قسطنطنیه و توسط عثمانی‌ها نابود شد و غربی نیز توسط ژرمن‌ها!

- فرهنگ و تمدن روم باستان -

جدول زیر را که دربارهٔ فرهنگ و تمدن روم باستان است، دریابید.

فرهنگ و تمدن روم باستان	
دین	● رومیان مثل یونانیان خدایان متعددی می‌پرستیدند و در راستای گرامی‌داشت آن‌ها مسابقه و جشنواره برگزار می‌کردند.
هنر و معماری	● رومیان در معماری و مجسمه‌سازی به مهارت بسیار دست یافتند. ● یکی دیگر از دستاوردهای رومیان ساخت شبکهٔ پیشرفته‌ای از جاده‌ها بود. مهندسان و کارگران رومی برای احداث جاده‌های سنگفرش‌شده، دامنهٔ تپه‌ها را می‌بریدند، تونل می‌کندند، پل می‌ساختند و باتلاق‌ها را پر می‌کردند.

- ظهور و گسترش مسیحیت -

دین مسیحیت با وجود تمام دشمنی‌های یهودیان، به تدریج گسترش یافت و روزبه‌روز بر شمار پیروانش افزوده شد تا جایی که در زمان کنستانتین (رونق بی‌سابقه‌ای یافت، زیرا او به مسیحیت گروید و فرمان آزادی این دین را در امپراتوری روم صادر کرد. ۵۰ سال پس از کنستانتین، مسیحیت دین رسمی امپراتوری روم شناخته شد.